

Zbornik Instituta za kriminološka
i sociološka istraživanja
2021 / Vol. XL / 1 / 133-135
Prikaz monografije
Primljeno: 12. maja 2021. godine
Prihvaćeno: 13. maja 2021. godine
DOI: 10.47152/ziksi2021017

LEKSIČKI MODEL SOCIJALNIH STAVOVA - STUDIJA NA SRPSKOM JEZIKU

Autor: Boban D. Petrović

Monografija pod nazivom *Leksički model socijalnih stavova - studija na srpskom jeziku* izašla je iz štampe u januaru 2020. godine kao izdanje Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu. Monografija je integralni tekst doktorske disertacije našeg prijatelja, kolege i veoma darovitog istraživača Bobana Petrovića, koji nas je prerano napustio. Monografsko delo predstavlja prikaz kvalitetne empirijske građe usmerene na konstrukciju i validaciju leksičkog modela socijalnih stavova nastalih analizom korpusa srpskog jezika.

Potreba i nastojanje istraživača koji dolaze iz različitih naučnih disciplina da razumeju složene društvene fenomene i posledice ideologija poput fašizma, antisemitizma ili nacizma dovela je do toga da oblast socijalnih stavova bude jedna od plodnijih oblasti u psihologiji. Uprkos tome što oblast izučavanja socijalnih stavova ima dugačku istoriju i bogate nalaze, brojna pitanja u ovoj oblasti ostaju i dalje istraživački izazovna. Šta su leksički socijalni stavovi? Da li je iz rečničkog korpusa (srpskog jezika) moguće ekstrahovati obuhvatne i stabilne leksičke socijalne stavove? Da li je struktura leksičkih socijalnih stavova univerzalna ili kulturno specifična? Knjiga koja se nalazi pred čitaocima predstavlja prikaz kvalitetne empirijske građe usmerene na konstrukciju i validaciju leksičkog modela socijalnih stavova nastalih analizom korpusa srpskog jezika.

Prikazana studija se sastoji iz dva dela. U prvom delu autor se fokusira na kreiranje leksičkog modela socijalnih stavova deriviranih iz rečnika srpskog jezika. Naime, primenjujući jedan od standardnih validiranih metoda psihologije individualnih razlika u ličnosti, pristup baziran na leksičkoj hipotezi, autor postavlja osnove leksičkog modela socijalnih stavova izvedenih iz srpskog jezika. Leksički pristup istraživanju individualnih razlika počiva na pretpostavci da su svi značajni aspekti ljudskog funkcionisanja kodirani, odnosno reprezentovani u jeziku, a da je stepen reprezentacije nekog konstrukta u jeziku u korespodenciji sa njegovom opštom važnošću. Primenjen na stavove, leksički pristup postulira da će oni stavovi koji imaju poseban uticaj na socijalno ponašanje i ljudsko funkcionisanje, nužno biti

kodirani u jezičkoj supstanci. Naučni značaj ove monografije ogleda se u tome što delo predstavlja prvu obuhvatnu i iscrpnu analizu strukture leksičkih socijalnih stavova, kao i kreiranje empirijski utemeljenog modela u nekom od postkomunističkih društava. Koliko je komplikovan poduhvat pravljenje leksičkog modela socijalnih stavova, govori i činjenica da je do danas, osim na srpskom, kreirano još samo tri leksička modela socijalnih stavova: na engleskom (Saucier, 2000, 2013), na rumunskom (Krauss, 2006) i na kineskom (Chen et al., 2018).

Prvi deo monografije uključuje i konstrukciju instrumenta za merenje leksičkih socijalnih stavova. Kreirani instrument odlikuje visok kvalitet u pogledu složenosti i prefinjenosti primenjene metodologije, kao i vrlo temeljno i precizno proveravanje njegovih psihometrijskih svojstava. Naime, autor polazi od korpusa jezičkih deskriptora iz koje je vršena ekstrakcija svih socijalno relevantnih termina koji sadrže sufiks *-izam*, a zatim na osnovu procene više nezavisnih procenjivača pravi selekciju termina koji predstavljaju bazične socijalne stavove. Na taj način je obezbeđeno da irelevantni deksriptori, kao što su albinizam, motociklizam i slično, budu isključeni iz daljih faza istraživanja. Konverzijom izdvojenih deskriptora u stavke napravljena je preliminarna lista od 264 stavke koje su zadate velikom uzorku ispitanika opšte populacije, a zatim je daljim analizama utvrđeno da adekvatan opis strukture socijalnih stavova baziranoj na leksičkoj analizi srpskog jezika nudi šestofaktorska struktura. Ti stavovi su tradicionalni/religiozni izvori autoriteta, lični interesi, humanizam, spiritualnost, egalitarizam i nacionalizam. Osim ovih širokih šest dimenzija, autor ekstrahuje i socijalne stavove nižeg reda, po dva za svaki od ovih šest stavova: religioznost, tradicionalizam, sebični hedonizam, socijalnu dominaciju, demokratske vrednosti, veru u dobru stranu ljudske prirode, misticizam, filozofski idealizam, komunizam, anomiju, etatizam i nacionalnu vezanost. Dodatno, u cilju utvrđivanja kros-kulturne univerzalnosti modela leksičkih socijalnih stavova, autor u prvom delu sprovodi i komparaciju srpskog modela leksičkih socijalnih stavova i izvornog američkog modela. Razlika između rezultata leksičke analize na srpskom jeziku u odnosu na Saucierove faktore je, pre svega u izdvajanju faktora nacionalizma. Osim toga, i priroda faktora egalitarizam je donekle drugačija. Dodatno, autor daje dokaze u prilog validnosti strukture stavova zasnovanoj na analizi srpskog jezika, u odnosu na engleski, jer ispituje i valjanost modela u predikciji širokog spektra stavova ispitanika, kao što su stavovi prema pridruživanju Evropskoj uniji, preferenciji političke partije iskazane glasanjem na poslednjim izborima, stavovima prema Kosovu, imigrantima i slično.

U drugom delu studije, dolazi do izražaja autorovo dugogodišnje teorijsko i empirijsko bavljenje problematikom psihologije individualnih razlika i posebno temom socijalnih stavova. Autor izuzetno kompetentnom primenom sofisticiranih istraživačkih alata „plete“ nomološku mrežu socijalnih stavova dovodećih ih u vezu sa praktično svim relevantnim konstruktima psihologije individualnih razlika, kao što su bazične crte ličnosti, sistem vrednosti, i moralne osnove. Dodatno, autor analizira i odnose između leksički deriviranih stavova i dva empirijska konstrukta od ključnog značaja za razumevanje dinamike post-konfliktnih društava: konfliktni etos, odnosno sistem socijetalnih uverenja koja determinišu orijentaciju društva tokom i nakon produženih međugrupnih konflikata, i militantno-ekstremistički

mentalni sklop, odnosno specifičan sistem ekstremnih i radikalnih uverenja i stavova povezanih sa nasiljem.

Tematika obrađena u knjizi je izuzetno aktuelna, imajući u vidu dugogodišnju turbulentnost ovdašnjih društvenih prilika. S tim u vezi, doprinos studije je u tome što nam na jedan metodološki rigorozan i izuzetno savremen način, omogućava bolje razumevanje individualnih, ali i kontekstualnih, i to pre svega socijalnih i političkih događaja društva u tranziciji. Monografija Bobana Petrovića je izuzetno vredno naučno delo, kako u saznavnom, tako i u praktičnom smislu. Osim kreiranja modela socijalnih stavova na korpusu srpskog jezika, teorijski doprinos istraživanja je i u veoma studioznoj analizi i komparaciji leksičkih struktura ekstrahovanih u dva različita priroda jezika, engleskom i srpskom. U praktičnom smislu, autor iza sebe ostavlja skale odličnih metrijskih karakteristika, koje će biti osnovna istraživačka alatka u svakom budućem ispitivanju socijalnih stavova.

Zbog načina na koji je pisana, a i zbog bogatstva sadržaja, knjiga je najpre namenjena stručnoj publici, psiholozima i drugim profesionalcima koji se bave individualnim razlikama u ponašanju. Takođe, knjiga će biti od velike koristi za sve studente psihologije, kao i druge studente koji izučavaju ljudsko ponašanje u socijalno-političkom domenu. Međutim, posebna čar ove monografije je u tome što je autor uspeo da približi ovu izrazito kompleksnu temu i svim drugim radoznalim pojedincima koji su zainteresovani za oblast izučavanja socijalnih stavova, bez pravljenja kompromisa sa tačnošću i bez neopravdanog pojednostavlivanja.

U Beogradu, 12.05.2021.

Ljiljana Lazarević

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

REFERENCE

- (1) Chen, Z. J., Hsu, K. Y., Zhou, X., & Saucier, G. (2018). Chinese isms dimensions in mainland China and Taiwan: Convergence and extension of American isms dimensions. *Journal of Personality*, 86(3), 555-571. <https://doi.org/10.1111/jopy.12336>
- (2) Krauss, S. W. (2002). Romanian authoritarianism 10 years after communism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(9), 1255-1264. <https://doi.org/10.1177/01461672022812010>
- (3) Saucier, G. (2000). Isms and the structure of social attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(2), 366-385. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.2.366>
- (4) Saucier, G. (2009). What are the most important dimensions of personality? Evidence from studies of descriptors in diverse languages. *Social and Personality Psychology Compass*, 3(4), 620-637. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2009.00188.x>
- (5) Saucier, G. (2013). Isms dimensions: Toward a more comprehensive and integrative model of belief-system components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(5), 921-939. <https://doi.org/10.1037/a0031968>.